

ÇİN HALK CUMHURİYETİ

1978'DEN GÜNÜMÜZE

ARZU İLHAN KIBRIS

TÜSİAD-SABANCI ÜNİVERSİTESİ REKABET FORUMU

DRAFT KOPYA
18.07.2003

GİRİŞ

2002 Yılı verilerine göre Çin Halk Cumhuriyeti artık dünyanın en büyük altıncı ekonomisi, satınalma gücü göz önüne alındığında ise A.B.D.'nin ardından ikincilik kürsüsüne yerleşiyor. 1980 yılından bu yana, yıllık ortalama %9.5'luk bir büyüme gerçekleştirerek kişi başına milli gelirini 5 katına çıkaran Çin ekonomisi, gelişmekte olan ülkeler için örnek teşkil ediyor. Çin, ihracat yönünden bakıldığında da çok başarılı bir performans sergiliyor. 1980 yılında 18 milyar dolarlık ihracatı olan Çin'in 2002 yılı ihracatı 266 milyar dolar olarak gerçekleşti. Bugün artık dünyada satılan bisikletlerin %60'ı, ayakkabıların %50'den fazlası ve giyim ürünlerinin %20'si "Made in China" etiketi taşıyor. Uluslararası arenada dikkatle izlenen bir diğer gelişme de Çin'in ülkesine çektiği dış kaynaklı doğrudan yatırımlar. 2002 yılında 53 milyar dolarlık dış kaynaklı doğrudan yatırımı ülkesine çeken Çin bu konuda da dünya birinciliğini ele geçirmiş durumda.

1978 yılından bu yana süregelen ekonomik reformlarla dış dünyaya açılan Çin, bu yönde en son adımını 11 Aralık 2001'de Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) üye olarak attı. 2001 yılı dünya ticaret sıralamasında altıncılığa yerleşen Çin' in bu üyeliğinin dünya ticaretini ve Çin ekonomisini nasıl etkileyeceği üzerine çok çeşitli araştırmalar ve görüşler var. Fakat şu kesin ki DTÖ üyesi Çin'in kapıları artık dış dünyaya açık. Bu açık kapılardan geçebilmek ve büyük Çin pazarının sunduğu olanaklardan faydalanabilmek için öncelikle son 25 yılda Çin'de gerçekleştirilen değişimi ve son noktada gelinen durumu anlamak gerekiyor. Bu amaçla, ilk bölümde 1978'den bu yana uygulanan reform politikalarını inceleyeceğiz. İkinci bölümde Çin dünya ticaretindeki yerine, üçüncü bölümde ise ilgiyle izlenen bir diğer ekonomik gelişmeye, Çin'in ülkesine çektiği dış kaynaklı doğrudan yatırımlara değineceğiz. Dördüncü bölümde Çin'in DTÖ üyeliğine ve bundan sonrası için yapılan tahminlere; son bölümde ise Çin-Türkiye ilişkilerine göz atacağız.

1978

1970'li yıllarda bir Çin vatandaşına, yakın gelecekte ülkesinin dünyanın en önemli ekonomik güçlerinden biri olacağını söyleseydiniz sizi pek ciddiye almazdı. 1949-1976 yılları arası Çin'de yaşanan ekonomik problemler böyle bir tahminin gerçekleşmesini pek de olası kılmıyordu.

1949 yılında Mao Zedong liderliğinde komünist rejimin iktidara gelmesi ile Çin'de S.S.C.B. model alınarak oluşturulan planlı ekonomik yapıya geçildi. Bu yapı kısa süre içerisinde planlı ekonominin temel handikapları olan verimsizlik, kaynak israfı, yetersiz ve yavaş teknolojik gelişme gibi sorunlar altında işlevselliğini yitirdi. Soğuk savaş dönemi uygulanan Amerikan ambargosu ve Mao Zedong'un içe dönük politikaları Çin'i dünya ticaretinden soyutlarken, ağır askeri harcamalar içeride yaratılan ekonomik değerin refahı artırma yönünde kullanımını kısıtladı. Mao'nun "Büyük Hamlesi" (1957-1960), ülkede yaşanan kıtlık sonucu 15 milyon kişinin ölümü ile sona ererken, akabinde başlattığı "Kültür Devrimi" (1966-1976) 1976 yılında Mao'nun ölümü ile ekonomik bir ilerleme kaydedemeden noktalandı. O yıl Çin'de kişi başına düşen milli gelir 126 USD, kişi başına yıllık harcama 74 USD, ve Çin'in dünya ticaretindeki payı %0,4 idi.

Çin Komünist Partisinin 1978 yılı Aralık ayında düzenlediği 11. Merkez Parti Komitesi toplantısı pek çok araştırmacı tarafından Mao sonrası ekonomik reformların başlangıcı olarak kabul ediliyor. Partinin reformcu kanadının Deng Xiaoping liderliğinde yönetime gelmesiyle hükümet politikasının temeli ekonomik gelişme olurken bu amaçla tarımda, dış ekonomik ilişkilerde ve kamu yönetiminde bir dizi köklü değişikliğe başlandı. Bu değişiklikleri dört ana kategoride incelemek mümkün; kırsal reform, kentsel reform, makroekonomik reform, ve açık-kapı politikası.

Kırsal Reform

Mao döneminin ağır sanayi hamlesine rağmen 1978'e gelindiğinde Çin hala kırsal bir yapıya sahipti. Nüfusun %71'i tarım sektöründe çalışıyor buna rağmen tarımda verim elde edilemiyordu. O zamana kadar devletin tarım politikası yaratılan artı değeri sanayi sektörüne aktarmaktan ibaret olmuş dolayısı ile tarım sektörü çok geri kalmıştı. Hane tarımı ve göç kesinlikle yasaklanmış, çiftçiler kendilerine bir fayda sağlamayan devlet topraklarını verimsiz bir şekilde işlemeye mecbur bırakılmışlardı. Reform hareketi ile birlikte hane tarımı serbest bırakılmaya başlandı. Ekilen ürün ve fiyat üzerindeki denetimler gevşetilirken, devlet ürün alım fiyatları arttırıldı. Tarım ürünleri üzerindeki vergiler ve çiftçilerin toprak kullanımı dolayısı ile yetiştirmek zorunda oldukları minimum ürün miktarları düşürüldü. Çiftçilerin bu minimum miktar üzerinde ürettikleri ürünlerini yerel pazarlarda satmasına ve isteyenlerin başka sektörlerde çalışmasına izin verildi. Ekilen ürün üzerindeki kısıtlamaların gevşetilmesi ile verim artarken balıkçılık, ormancılık gibi sektörler gelişti. Yanı sıra değişik sektörlerde faaliyet gösteren "Köy ve Kasaba İşletmeleri"nin (KKİ)¹ kurulmasına izin verildi ki bu işletmeler Çin'in ekonomik atılımında önemli bir rol oynar. KKİ'nin Çin Gayri Safi Milli Hasılasındaki (GSMH) payı 1990'larda %30'un üzerine çıktı. 1980'lerden bu yana üretimi her yıl ortalama %20 artan KKİ, son yirmi yılda 130 milyon kişiye iş olanağı sağladı.

Kırsal reformlar Çin'de yoksullukla savaşın en önemli silahı oldular. 1978'de 260 milyon kişi mutlak yoksulluk sınırının altında yaşarken bu rakam 1985'te 96 milyona, 1996'da 58 milyona indi. Bugün Çin tarım sektörü dünyanın diğer yörelerindekiyelerden pek de farklı işlemiyor, fiyat ve ürün çeşitliliği pazar tarafından belirleniyor.

Kentsel Reform

1978'de Sichuan eyaletinde bazı işletmelere üretim planlama ve pazarlama konusunda özerklik verilmesi ile başlayan endüstride reform hareketleri, kırsal reformların başarılı

¹ Town and Village Enterprises

olması, refahı ve dolayısı ile tüketici mallarına talebi artırması ile hız kazandı. 1984'e gelindiğinde Komünist Parti yönetimi tüm kamu iktisadi teşebbüslerine (KİT) birbirleri ile iş yapma, ürünlerini pazarlama ve kar amaçlı girişimlerde bulunma yetkisi veriyordu. Bunu küçük ölçekli KİT'lerin özel sektöre kiralanması ve bazı KİT'lerin hisselerinin çalışanlarına satılması izledi. Fakat endüstriyel reformlar düşünüldüğü kadar kolay gerçekleşmiyordu. Özellikle KİT'lerin verimliliğini yükseltmek konusunda sıkıntılar yaşıyordu. 1997 yılında küçük ölçekli KİT'lerin özelleştirilmesine karar verildi ve kısa bir süre içerisinde binlercesi özelleştirildi. Özelleştirilmeyen KİT'lerde verimlilik ve karlılık halen Çin hükümetinin temel ekonomik sorunlarından birini oluşturuyor. Bu konuda bir başarıdan söz edilemese de uygulanan reformların özel sektörün gelişiminde önemli bir rol oynadığı kesin, bugün artık özel sektör ve KİKİ, Çin'in endüstriyel üretiminin üçte ikisini oluşturuyor.

Makroekonomik Reform

Çin'de son 25 yılda merkezi planlı, kamu mülkiyetine dayalı bir ekonomik sistemden, özel mülkiyete dayalı pazar ekonomisine geçme yolunda önemli mesafeler kat edildi. Bu yoldaki mihenk taşlarından birisi fiyatlar üzerindeki devlet kontrolünün aşamalı olarak kaldırılması oldu. Bugün Çin'de satılan malların %94,7'sinin fiyatı pazar tarafından belirlenirken sadece %4'ünün fiyatı devlet tarafından tespit ediliyor. Kalan %1,3 ise yine devlet kontrolünde olmakla beraber belli bir bantta dalgalanmasına izin veriliyor. Fiyatlarda devlet kontrolü daha çok içme ve sulama suyu, yakıt, doğalgaz, elektrik, ilaç, telekomünikasyon, ulaşım gibi hizmet ve ürünlerde uygulanıyor.

Bir diğer önemli değişim 1994 yılında vergi sisteminde yaşandı. Daha önceleri işletmelerin tüm gelirleri merkezde toplanırken, yeni vergi yasaları ile katma değer vergisi, işletme vergisi, gelir vergisi gibi vergi kalemleri tanımlanarak işletmelere karları üzerinde söz hakkı tanındı. Yerel yönetimlere devredilen kimi vergi kalemleri, bu yönetimleri gelirlerini artırmak için ekonomik gelişme yolunda bağımsız adımlar atmaya yönlendirdi. Mali sektördeki

değişimlerin yanı sıra finans sektöründe önemli kararlar alındı; Merkez Bankası oluşturuldu, kamu ticari bankalarının yanında yabancı bankaların da Çin'e girmesine, her ne kadar faaliyetleri sınırlandırılrsa da, izin verildi. 1994 yılında tek kur uygulamasına geçildi ve 1996'da cari işlemler üzerindeki kur kontrolleri kaldırıldı. Çin finans sektörü halen sağlam bir yapıya sahip değil. Özellikle batık krediler ve kamu kurumlarının kamu bankalarına olan borçları bu yapının zayıf tarafları. Pek çok ekonomiste göre reformların ve başarılı ekonomik performansın devamı bu zayıflıkların giderilmesine bağlı.

Açık-Kapı Politikası

Çin'in kapılarını dış dünyaya açması Mao sonrası değişimlerin en büyüğü ve ekonomik başarıların en önemli sebebidir. Hong Kong ve Tayvan'a yakın eyaletlerde oluşturulan 4 serbest ekonomik bölge bu açılımın ilk örnekleridir. Bu serbest bölgelerde denenen yabancı yatırım serbestisi ve vergi indirimi gibi politikalar başarılı olunca bunu kapılarını dışa açan şehirler, kıyı bölgeleri ve adalar izledi. 1993'e gelindiğinde ülkede 1800'ün üzerinde özel bölge oluşmuştu. 1988 yılı önemli bir karara sahne oldu; Çin elindeki büyük iş gücü kapasitesini, işgücü ağırlıklı sanayiden teknoloji ağırlıklı sanayiye geçmeye çalışan ülkelerin hizmetine sunmaya karar verdi. Bu karar doğrultusunda, Çin iş gücü ağırlıklı imalat sanayini yabancı yatırımlara sunduğu kolaylıklar sayesinde ülkesine çekecek, dışarıdan aldığı hammaddeyi kalabalık işçi ordusu sayesinde ucuza işleyecek ve işlenmiş olarak ihraç edecekti. Bu karardan sadece birkaç sene sonra Hong Kong imalat sanayinin %80'i güney Çin'e taşınmış ve Çin'in ihracat merkezli yeni ekonomisinin temelleri oturmuştu.

İhracata yönelik işgücü ağırlıklı imalat sanayi kalabalık Çin nüfusuna iş olanağı sağlarken Çin hükümeti "altı temel sektör" olarak belirlediği otomotiv, demir çelik, petrokimya, telekomünikasyon, enerji, ve beyaz eşya sektörlerine eğildi. Bu sektörlerle yabancı yatırım çekmek ve teknoloji transferi sağlamak için Şanghai merkezli olmak üzere Yangtze Vadisinde yeni bir ekonomik bölge oluşturuldu. Burada sağlanan teşvikler ve uygulanan

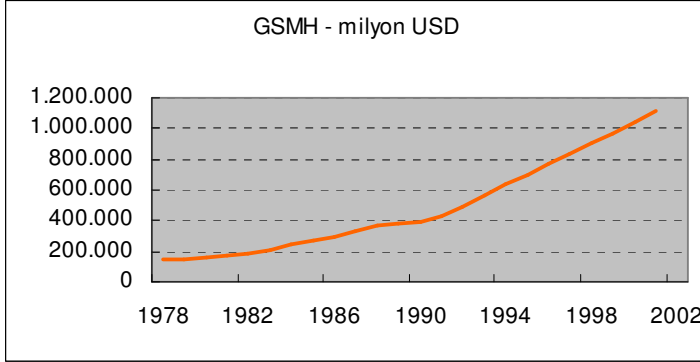
ekonomik politikalar sayesinde 1991-1995 arası bölgede 12000 yabancı ortaklı veya tamamen yabancı sermayeli şirket kuruldu. 1990 sonrası Şhangay ekonomisi yıllık ortalama %14'lük bir büyüme gerçekleştirdi. Bölgenin sanayi üretiminin %50'den fazlası ise yukarıda saydığımız altı sektöre ait.

Çin dışı açılmak ve pazar ekonomisini yerleştirmek konusundaki kararlılığının en son örneğini 11 Aralık 2001'de Dünya Ticaret Örgütüne tam üye olarak verdi. Tüm bu kararlı adımlar sayesinde Çin 2002 yılında dünya ticaret listesinde altıncı sıraya yerleşirken, 2002'de dış kaynaklı yabancı yatırımlarda 53 milyar dolar ile A.B.D.'yi geride bıraktı. Dünyanın 500 büyük şirketinden 400'ünün Çin'de yatırımı var ve ülkeye yapılan toplam yabancı yatırım 350 milyar doları aştı.

SAYILARLA ÇİN HALK CUMHURİYETİ

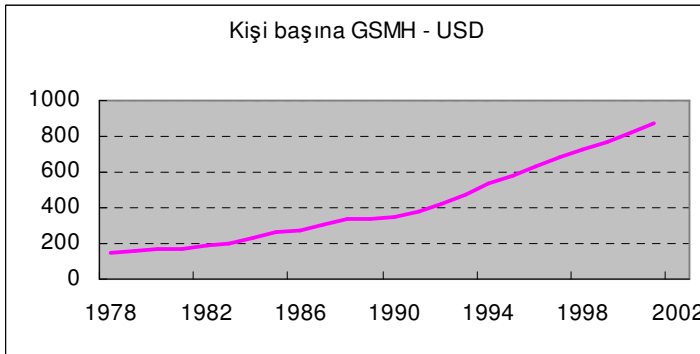
Çin, 9,6 milyon kilometre karelik yüzölçümü ile dünyanın en büyük dördüncü, 1,3 milyar nüfusu ile de dünyanın en kalabalık ülkesi. Nüfusu yılda ortalama %0,87 artıyor ki bu her sene nüfusa 11 milyon kişi eklenmesi demek. Nüfusun %24'ünü 0-14 yaş arası, %69'unu 14-65 yaş arası, ve %7'sini 65 yaş üstü insanlar oluşturuyor. Okuryazarlık oranı %81,5. Bu oran kadınlar arasında %73'lere kadar iniyor. 706 milyon kişilik bir çalışan ordusuna sahip, bu ordunun %50 si tarım sektöründe, %23'ü sanayide, %27'si servis sektöründe istihdam ediliyor. İşsizlik oranı %10 ve nüfusun %10'u fakirlik sınırının altında yaşıyor (2001 yılı CIA verilerine göre). 2001 yılında toplam GSMH 1,2 trilyon USD (Şekil 2.1), kişi başına düşen milli gelir 912 USD (Şekil 2.2.) olarak gerçekleşmiş. Bu gelirin %18'i tarım, %49'u endüstri, ve %33'ü hizmet sektörüne ait.

Şekil 2.1

Kaynak: Worldbank, Word Development Index

Şekil 2.2

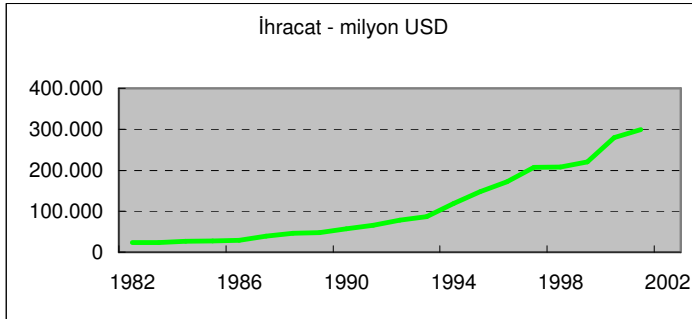

Kaynak: Worldbank, Word Development Index

Nüfusun en düşük gelire sahip %10'u toplam gelirden %2 pay alırken, en yüksek gelire sahip %10 toplam gelirden %30 pay alıyor. Para birimi yuan, 1 USD 8,27 yuan ediyor. Enflasyon %1'in altında seyrediyor, kimi yıllar negatife geçiyor. 150 milyar USD civarında bir dış borca sahip. Çin hükümetinin 2002 yılı bütçesine göre geliri 221 milyar USD, bununun 204 milyar USD'ını vergi gelirleri oluşturuyor. Toplam bütçelenmiş harcama ise 259 milyar USD, dolayısı ile 2002 yılı bütçesi 37 milyar USD açık veriyor ve bu açığın tamamının iç kaynaklardan finanse edilmesi öngörülüyor.

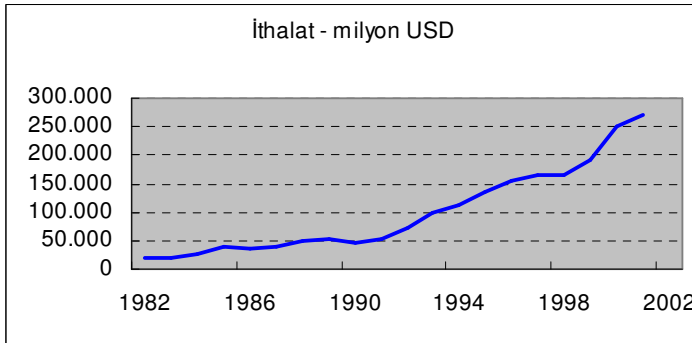
2001 yılında 266 milyar USD ihracat ve 243,6 milyar USD ithalat yapan Çin, bu ticaret hacmi ile dünya sıralamasında altıncı sıraya yükseldi. 2002 yılı için ihracatının 313 milyar USD (Şekil 2.3), ithalatının ise 269 milyar USD (Şekil 2.4) olarak gerçekleştiği tahmin ediliyor. IMF verileri 2003 yılının ilk aylarında ithalatın ihracatı geçtiği ve Çin'in ticaret açığı verdiği yönünde. Bu durum yıl sonuna kadar devam ederse bu Çin için bir ilk olacak.

Şekil 2.3

Kaynak: Worldbank, Word Development Index

Şekil 2.4

Kaynak: Worldbank, Word Development Index

Birleşmiş Milletler Ticaret Bölümünün hazırladığı “Ticaret Performans Endeksi” Çin’in dünya ticaretindeki payında 1997-2001 arası meydana gelen değişimi dört etkenle açıklıyor.

Tablo 2.12 Ticaret Performans Endeksi

1997-2001 arası ticaret payındaki yıllık değişim (%)	Tekstil	Kimya	Deri	Temel İmalat	Mekanik Eşya	IT	Elektronik	Giyim	Mineraller
	5,29	2,03	4,52	3,96	16,27	23,01	19,49	1,84	-5,56
Rekabet etkisi	4,13	8,71	4,08	6,19	18,63	24,69	19,73	2,84	0,03
Coğrafik uzmanlaşma etkisi	-1,64	-1,35	-0,34	-2,76	-1,21	0,33	0,22	-2,95	-4,37
Üründe uzmanlaşma etkisi	1,50	-1,84	0,61	-0,23	0,45	-2,69	1,08	0,61	-1,17
Adaptasyon etkisi	1,30	-3,48	0,18	0,76	-1,59	0,68	-1,54	1,34	-0,05

Kaynak: Birleşmiş Milletler, Ticaret Bölümü

Bu endekse göre Çin’in 1997-2001 yılları arası dış ticarete gösterdiği başarının büyük bir bölümünü rekabet gücü ile açıklamak mümkün. IMD (International Institute for Management Development) tarafından her yıl yayınlanan Rekabetçilik Endeksi’ne göre, nüfusu 20 milyonun üzerinde olan ülkeler arasında 2003 yılında yapılan rekabetçilik sıralamasında Çin 12. sırada yer alıyor.

Tablo 2.13 IMD Rekabetçilik Endeksi

Ülke	1999	2000	2001	2002	2003
A.B.D.	1	1	1	1	1
Avustralya	3	3	3	3	2
Kanada	2	2	2	2	3
Malezya	9	9	10	8	4
Almanya	4	4	4	4	5
Tayvan	5	8	5	7	6
İngiltere	6	5	6	5	7
Fransa	8	7	8	9	8
İspanya	7	8	7	8	9
Tayland	16	13	14	13	10
Japonya	10	10	9	11	11
Çin	11	11	12	12	12

Benzer şekilde Dünya Ekonomik Forumu’nun her yıl yayınlanan ve ülke ekonomilerinin orta vadede sürdürülebilir büyüme sağlama kapasitesini ölçmeyi amaçlayan “Büyüme Rekabetçilik Endeksi”ne (Growth Competitiveness Index) göre Çin 2001 yılında 39. sırada iken 2002 yılında 33. sıraya yükseliyor. Ülkedeki iş ortamının kalitesini ölçmeyi amaçlayan Mikroekonomik Rekabetçilik Endeksi’ne göre ise Çin’in 2001 yılında 43 olan sıralaması 2002’de 38’e yükseliyor.

Tablo2.1 Dünya İhracat İthalat Sıralaması, 2001 (milyar USD)

Sıralama	İhracatçı Ülke	İhracat	Pay(%)	İthalatçı Ülke	İthalat	Pay(%)
1	A.B.D.	730,8	11,9	A.B.D.	1180,2	18,3
2	Almanya	570,8	9,3	Almanya	492,8	7,7
3	Japonya	403,5	6,6	Japonya	349,1	5,4
4	Fransa	321,8	5,2	İngiltere	331,8	5,2
5	İngiltere	273,1	4,4	Fransa	325,8	5,1
6	Çin	266,2	4,3	Çin	243,6	3,8
7	Kanada	259,9	4,2	İtalya	232,9	3,6
8	İtalya	241,1	3,9	Kanada	227,2	3,5
9	Hollanda	229,5	3,7	Hollanda	207,3	3,2
10	Hong Kong	191,1	3,1	Hong Kong	202,0	3,1
11	Belçika	179,7	1,8	Meksika	176,2	2,7
12	Meksika	158,5	1,6	Belçika	168,7	2,6
13	Kore	150,4	1,5	Kore	141,1	2,2
14	Tayvan	122,5	1,3	İspanya	142,7	2,2
15	Singapur	121,8	1,2	Singapur	116,0	1,8
16	İspanya	109,7	1,8	Tayvan	107,3	1,7
17	Rusya	103,1	1,7	İsviçre	84,1	1,3
18	Malezya	87,9	1,4	Avusturya	74,4	1,2
19	İrlanda	82,8	1,3	Malezya	74,1	1,2
20	İsviçre	82,1	1,3	Avustralya	63,9	1,0
21	İsveç	75,3	1,2	İsveç	62,6	1,0
22	Avusturya	70,3	1,1	Tayland	62,1	1,0
23	Suudi Arabistan	68,2	1,1	Brezilya	58,3	0,9
24	Tayland	65,1	1,1	Rusya	53,9	0,8
25	Avustralya	63,4	1,0	İrlanda	50,7	0,8
26	Brezilya	58,2	0,9	Polonya	50,3	0,8
27	Norveç	57,9	0,9	Hindistan	49,6	0,8
28	Endonezya	56,3	0,9	Danimarka	45,4	0,7
29	Danimarka	51,9	0,8	B.A.E. ²	41,7	0,6
30	Hindistan	43,6	0,7	Türkiye	40,6	0,6
31	Finlandiya	42,9	0,7	Portekiz	38,0	0,6
32	B.A.E.	42,9	0,7	Çek Cum.	36,5	0,5
33	Polonya	36,1	0,6	İsrail	35,1	0,5
34	Çek Cum.	33,4	0,5	Macaristan	33,7	0,5
35	Filipinler	32,1	0,5	Norveç	32,4	0,5
36	Türkiye	31,2	0,5	Finlandiya	32,0	0,5
37	Macaristan	30,5	0,5	Filipinler	31,4	0,5
38	Güney Afrika	29,3	0,5	Suudi Arab.	31,2	0,5
39	İsrail	29,0	0,5	Endonezya	31,0	0,5
40	Venezuela	27,4	0,4	Güney Afrika	28,4	0,4

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü, Ticaret İstatistikleri

² Birleşik Arap Emirlikleri

Çin'in dış ticaretinde en önemli yeri Japonya, A.B.D. Avrupa Birliği, Hong Kong, Güney Kore ve Tayvan alıyor.

Tablo 2.2 Çin ticaret dengeleri, 2001 (milyar USD)

	İhracat	İthalat	Net ihracat
A.B.D.	109,4	19,2	90,2
AB	67,3	26,5	40,8
Japonya	57,6	30,9	26,7

Kaynak: DTÖ Ticaret İstatistikleri

Ofis makineleri ve aksamı, giyim ve tekstil ürünleri, ayakkabı, oyuncak, spor malzemeleri ve elektrikli eşyalar başlıca ihracat ürünlerini oluşturuyor. Çin bu ürünlerde dünya ihracat sıralamalarında ilk 5 ülkenin içinde yer alıyor.

Tablo 2.3 Ofis makineleri ve telekomünikasyon malzemeleri ihracat sıralaması, 2001 (milyar USD)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2001
1	Avrupa Birliği	241,8	35,9	31,1	29,2
2	A.B.D.	126,7	19,5	17,3	15,3
3	Japonya	82,6	21,1	22,4	10
4	Singapur	61,8	3,2	6,4	7,5
5	Çin	52,7	0,1	1,0	6,3
6	Hong Kong	50,2			
7	Tayvan	45,8	3,2	4,7	5,5
8	Malezya	44,9	1,4	2,7	5,4
9	Güney Kore	44,2	2,0	4,8	5,3
10	Meksika	34,4	0,1	1,5	4,2

Kaynak: DTÖ, Ticaret İstatistikleri

Tablo 2.4 Giyim eşyası ihracat sıralaması, 2001 (milyar USD)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2001
1	Avrupa Birliği	47,1	42,0	37,7	24,1
2	Çin	36,7	4,0	8,9	18,8
3	Hong Kong	23,5			
4	Meksika	8,0	0,0	0,5	4,1
5	A.B.D.	7,0	3,1	2,4	3,6
6	Türkiye	6,6	0,3	3,1	3,4
7	Hindistan	6,0	1,5	2,3	3,1
8	Bangladeş	5,1	0,0	0,6	2,6
9	Endonezya	4,5	0,2	1,5	2,3
10	Güney Kore	4,3	7,3	7,3	2,2

Kaynak: DTÖ, Ticaret İstatistikleri

Tablo 2.5 Tekstil ihracat sıralaması, 2001, milyar USD

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2001
1	Avrupa Birliği	50,5	49,4	48,7	34,4
2	Çin	16,8	4,6	6,9	11,4
3	Hong Kong	12,2			
4	Kore	10,9	4,0	5,8	7,4
5	A.B.D.	10,5	6,8	4,8	7,1
6	Tayvan	9,9	3,2	5,9	6,7
7	Japonya	6,2	9,3	5,6	4,2
8	Hindistan	5,9	2,1	2,1	3,8
9	Pakistan	4,5	1,6	2,6	3,1
10	Türkiye	3,91	0,6	1,4	2,7

Kaynak: DTÖ, Ticaret İstatistikleri

Tablo 2.6 Tarım ürünleri ihracat sıralaması, 2001, milyar USD

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2001
1	Avrupa Birliği	213,5	32,8	42,4	39,0
2	A.B.D.	70,0	17,0	14,3	12,8
3	Kanada	33,6	5,0	5,4	6,1
4	Brezilya	18,4	3,4	2,4	3,4
5	Çin	16,6	1,4	2,4	3,0
6	Avustralya	16,6	3,3	2,8	3,0
7	Arjantin	12,2	1,9	1,8	2,2
8	Tayland	12,1	1,2	1,9	2,2
9	Meksika	9,1	0,8	0,8	1,7
10	Rusya	8,2			1,5

Kaynak: DTÖ, Ticaret İstatistikleri

Tablo 2.7 Kimyasal ürünler ihracat sıralaması, 2001, milyar USD

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2001
1	Avrupa Birliği	316,7	58,4	59,0	53,1
2	A.B.D.	82,3	14,8	13,3	13,8
3	Japonya	30,6	4,7	5,3	5,1
4	İsviçre	25,6	4,0	4,6	4,3
5	Kanada	14,5	2,5	2,2	2,5
6	Çin	13,6	0,8	1,3	2,2
7	Kore	12,5	0,5	0,8	2,1
8	Singapur	9,9	0,5	1,1	1,7
9	Hong Kong	9,7			
10	Tayvan	8,8	0,4	0,9	1,5

Kaynak: DTÖ, Ticaret İstatistikleri

Tablo 2.8 Turizm ihracat sıralaması, 2001, milyar USD

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2001
1	A.B.D.	88,7	19,0	19,1
2	İspanya	32,7	7,0	7,1
3	Fransa	30,5	7,6	6,6
4	İtalya	25,8	6,2	5,6
5	İngiltere	18,2	5,9	3,9
6	Çin	17,8	0,7	3,8
7	Almanya	17,3	5,4	3,7
8	Kanada	10,8	2,4	2,3
9	Hong Kong	10,3	2,0	2,2
10	Avusturya	10,2	5,1	2,2
11	Yunanistan	9,2		2,0
12	Meksika	8,4	2,1	1,8
13	Türkiye	8,1	1,2	1,7

Kaynak: DTÖ, Ticaret İstatistikleri

Tablo 2.9 Demir-çelik ihracat sıralaması, 2001, milyar USD

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2001
1	Avrupa Birliği	57,9	52,9	57,0	44,7
2	Japonya	13,5	20,4	11,8	10,5
3	Rusya	6,0			4,6
4	A.B.D.	6,0	4,2	3,3	4,6
5	Kore	5,8	2,2	3,4	4,5
6	Ukrayna	4,9			3,5
7	Tayvan	3,8	0,4	0,8	2,9
8	Çin	3,2		1,2	2,4
9	Brezilya	3,1	1,1	3,4	2,4
10	Kanada	2,8	2,3	1,9	2,2
11	Türkiye	2,5	0,0	1,4	1,9

Kaynak: DTÖ, Ticaret İstatistikleri

Tablo 2.10 Çin'in 2001 yılı detaylı ihracat kalemleri

	Ürün	İhracat (milyar USD)	1997-2001 Yıllık Artış (%)	Dünya İhracatında Payı %
1	Ofis makineleri	13,1	25	6,9
2	Bilgisayar aksamı	8,2	38	6,3
3	Kadın giyim	4,9	9	15,8
4	Kazak, hırka, süveter, vs.	4,8	13	14,9
5	Televizyon, radyo	4,6	77	7,4
6	Oyuncak	4,6	2	23,2
7	Deri ayakkabı	4,3	5	15,4
8	Erkek giyim	4,2	4	18,0
9	Bavul, çanta, vs.	3,9	5	20,6
10	Transformatör	3,6	16	10,6
11	Telefon elektrik aksamı	3,5	25	4,9
12	Spor ayakkabı malzemesi	3,5	4	32,4
13	Plastik ürünler	3,3	9	12,8
14	Televizyon alıcısı aksamı	3,1	30	9,8
15	Video kayıt cihazları	3,1	58	14,2
16	Elektrikli ısıtıcılar	2,9	22	18,1
17	Deri giyim	2,8	8	41,2
18	Kömür ve ürünleri	2,7	22	12,1
19	Radyo ve telefon alıcıları	2,7	-1	13,0
20	Elektronik entegre devre	2,6	35	1,4
21	Aydınlatma ürünleri	2,5	19	18,2
22	Kayıt cihazları aksamı	2,4	19	24,5
23	Mobilya ve aksamı	2,4	20	7,6
24	Tişört	2,2	6	15,8
25	Kargo konteyneri	2,2	21	27,0
26	Petrol ürünleri	2,1	25	1,7
27	Ev tekstil ürünleri	1,9	6	26,5
28	Elektrik motor ve jeneratör	1,8	13	9,9
29	Spor malzemesi	1,7	18	15,0
30	Erkek gömlek	1,7	7	19,3
31	Örgü kadın giyim	1,7	6	30,1
32	İzole kablo	1,7	20	4,4
33	Pamuklu dokuma	1,6	2	26,0
34	Gemi inşaat	1,6	0	19,4
35	Ses düzeni aksamı	1,6	17	13,1
36	Televizyon alıcısı	1,6	27	6,1
37	Dişçi, berber koltuğu	1,5	27	5,8
38	Baskılı devre	1,5	20	8,6
39	Fotokopi aletleri	1,4	11	12,2
40	Deri olmayan ayakkabı	1,4	7	23,8

Kaynak: Comtrade, Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü

Tablo 2.11 Çin'in 2001 yılı detaylı ithalat kalemleri

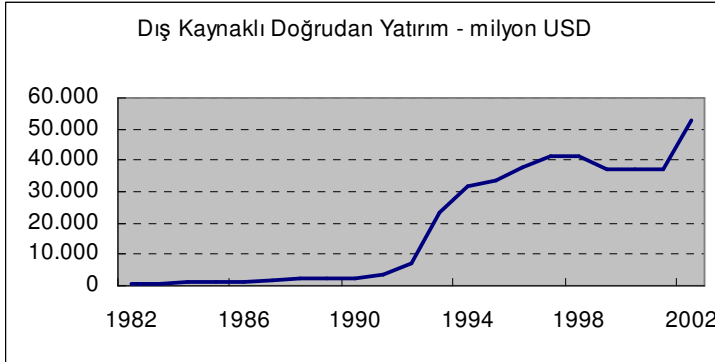
	Ürün	İthalat (milyar USD)	1997-2001 Yıllık Artış (%)	Dünya İthalatında Payı %
1	Elektronik entegre devre	16,9	51	13,2
2	Ham petrol	11,7	35	5,1
3	Bilgisayar, ofis mak. aksamı	6,9	24	6,1
4	Telefon elektrikli aksamı	5,3	43	8,5
5	Ofis makineleri	4,9	47	3,1
6	Makine ve mekanik aletler	4,0	8	11,4
7	Petrol ürünleri	3,7	5	3,2
8	Transistör	3,7	29	15,1
9	Uçak, helikopter, uydu	3,7	2	5,1
10	Televizyon aksamı	3,6	23	11,8
11	Etilen polimerler	2,9	11	17,0
12	Termiyonik, soğuk katot tüpleri	2,9	31	20,0
13	Styrene polimerler	2,9	7	37,3
14	Soya fasulyesi	2,8	41	27,2
15	Motorlu araç aksamı	2,5	33	2,0
16	Demir cevheri	2,5	12	29,6
17	Sentetik dokuma	2,2	-1	19,7
18	Transformatör	2,1	21	7,8
19	Kayıt cihazları aksamı	2,0	14	25,5
20	Baskı devre	1,9	36	13,6
21	Elektrikli alet aksamı	1,9	36	5,8
22	Demir ürünleri	1,9	14	28,0
23	Polikarboksilik asit	1,8	46	37,6
24	Deri	1,8	3	17,4
25	Çelik ürünleri	1,8	30	19,7
26	Ham tahta	1,7	33	29,6
27	Kimyasal kağıt hamuru	1,7	39	14,3
28	Televizyon, radyo, telef. alıcısı	1,7	9	2,5
29	Kapasitör	1,6	27	14,3

Kaynak: Comtrade, Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü

DIŞ KAYNAKLI DOĞRUDAN YATIRIM

Çin'in ekonomik başarılarının arkasındaki temel güçlerden birisi ÷lkeye giren dış kaynaklı yabancı yatırımlar. 1981 yılında Çin'in ÷lkesine çekebildiği dış kaynaklı doğrudan yatırım sadece 265 milyon dolar iken 2002 yılında bu rakam 53 milyar dolara çıkmıŐ durumda, ve bugüne kadar Çin'e yapılan toplam dış kaynaklı doğrudan yatırım 400 milyar doların üzerinde (Şekil 3.1). 1990'ların ikinci yarısından bu yana gelişmekte olan ÷lkelere giren dış kaynaklı sermayenin %30'unun adresi Çin oluyor. Önceleri bu sermayenin temel kaynaklarını Hong Kong ve Tayvan oluştururken son yıllarda Japon, Amerikan ve Avrupalı Şirketler de yatırım yapmak için Çin'i tercih ediyorlar. Yatırımlar genelde imalat sektöründe yoğunlaşıyor. Bu sektör toplam yabancı yatırımın %60'ını alırken onu gayrimenkul ve dağıtım sektörleri takip ediyor. İmalat sektörü içinde ise aslan payı tekstil, giyim, gıda, mobilya gibi işgücü ağırlıklı sanayilere ait. Bu da gösteriyor ki ucuz iş gücü Çin'in rekabet gücünün ve yabancı firmalara sunduğu avantajların önemli bir kısmını oluşturuyor.

Şekil 3.1

Kaynak: Worldbank, Word Development Index

Coğrafi dağılıma bakıldığında bölgeler arası büyük farklılıklar görülüyor. Yabancı yatırımların %88'i doğu Çin'de, bunu yanı sıra ÷lkenin ortalarında bu oran %9'a, batıda ise %2'ye düşüyor. Bunun en önemli sebebi, Çin'in kademeli olarak dışa açılması ve reform hareketlerini anlatırken değindiğimiz serbest ekonomik bölgelerin doğu Çin'de yer alması. Günümüzde dışa açılma politikasının tüm ÷lkeyi kapsaması sonucu yabancı yatırımlar coğrafi olarak daha dengeli dağılmaya başladı.

Önceleri Çin hükümeti sadece yabancı ortaklıklara izin verirken bugün artık tamamen yabancı sermayeli şirketler de Çin'de faaliyet gösteriyor. IMF ekonomistleri tarafından yapılan bir araştırmaya göre Çin'in yabancı sermayeyi ülkesine çekmekteki başarısının ardında üç önemli sebep yatıyor: Ekonomik yapı, liberalizasyon ve teşvikler ve kültürel ortam.

Ekonomik yapı içinde pazar büyüklüğü, ucuz işgücü, altyapı ve ölçek ekonomisi dış kaynaklı yabancı yatırımlar için çekici olan unsurlar. Çin pazarının büyüklüğü özellikle Amerikan ve Avrupalı şirketler üzerinde etkili oluyor. Hong Kong ve Tayvanlı yatırımcılar ihracata dönük üretim yaparken, Amerikan ve Avrupalı şirketler Çin iç pazarına yöneliyor. Ucuz iş gücünün çekiciliği yatırımların iş gücü ağırlıklı üretim sektörlerine kaymasıyla kendini gösteriyor. Bugün Çin'de imalat sektöründe çalışan bir işçinin saatlik ücreti 0,40 ila 0,60 USD iken, bu rakam A.B.D.'de 12 dolar, komşu Asya ülkelerinde ise 6 dolar civarında.

Mao döneminin Çin'e bıraktığı iyi miraslar da var ki bunlardan bir tanesi düzenli altyapı. Araştırmalar gösteriyor ki Çin'in düzenli altyapıya sahip bölgeleri yabancı yatırım çekmekte daha başarılı. Doğu kıyılarındaki yabancı yatırım yoğunluğunu bu bölgedeki altyapı ve ulaşım ağları ile de açıklamak mümkün.

Son olarak, ölçek ekonomisinin de yabancı yatırımları çekmekte önemli bir etken olduğu bildiriliyor. Çin'e bu güne kadar girmiş olan yabancı firmalar henüz girmemiş olanlar için referans ve teşvik oluşturuyor.

Reformlardan bahsederken değindiğimiz üzere yabancı yatırım önündeki engellerin kaldırılması Çin'in açık kapı politikasının temel taşlarından birini oluşturuyor. Bu amaçla kurulan serbest ekonomik bölgeler, açık şehirler ve özel kıyı bölgelerinde uygulanan teşvikler ve vergi muafiyet politikaları sayesinde Çin bugünkü başarılı trendini yakalamış durumda. Bununla beraber Çin'de halen bazı sektörlerde yabancı yatırım konusunda kısıtlamalar mevcut. Havaalanları, nükleer enerji santralleri, petrol ve gaz boru hatları, metro ve demiryolları, su işleri, otomobil sektörü, savunma sektörü, tıbbi kurumlar, madencilik,

petrokimya, basın yayını, gemicilik, uydu haberleşmeciliği ve turizm alanları Çin hükümeti tarafından stratejik öneme sahip olarak görüldüğü için bu alanlarda yabancı yatırımlar üzerinde sınırlamalar söz konusu. Dünya Ticaret Örgütü üyeliği ile Çin özellikle hizmet sektöründe bu tip kısıtlamaları gevşetmeyi kabul etti. Böylelikle telekomünikasyon, sigortacılık, bankacılık ve dağıtım sektörlerinde yabancı yatırım önündeki kısıtlamalar kaldırılacak.

Vergi Teşvikleri

Standart Gelir Vergisi

Yerli işletmeler: %33

Yabancı sermayeli işletmeler(YSİ): %33. 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanırlar. Üretimlerinin en az %70'ini ihraç eden YSİler bu indirimden sürekli faydalanabilirler. Yüksek teknoloji YSİler bu indirimden 6 yıl faydalanabilirler.

Özel Ekonomik Bölgeler

Yerli işletmeler: %18

YSİler: %18. 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanırlar. İhracat ağırlıklı ve yüksek teknoloji YSİler bu beş yılın sonunda %10 gelir vergisi öderler. Hainan bölgesinde altyapı faaliyetleri projeleri üstlenen ve 15 yıl veya üzerinde işletme haklarına sahip olan YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 5 yıl vergiden muafırlar. Daha sonraki 5 yıl %10 gelir vergisi öderler.

Açık Kıyı ve Sınır Şehirler, İç Eyalet Başkentleri, Yangtze Irmağı Açık Şehirleri

Yerli işletmeler: %33

YSİler: %27 (%3'ü yerel yönetimlere ödeniyor. Yerel yönetim bu vergiyi almayabilir). 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanırlar. 30 milyon doların üzerinde yabancı sermayeli, teknoloji ağırlıklı , enerji, ulaşım veya liman inşaatı projelerinde vergi oranı %15'e indirilebilir.

Ekonomik ve Teknolojik Gelişim Bölgeleri

Yerli işletmeler: %18

YSİler: Üretim sektörü için %18. 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanırlar. İhracat ağırlıklı ve yüksek teknoloji YSİler bu beş yılın sonunda %10 gelir vergisi öderler.

Kaynak: Foreign Direct Investment in China: Some Lessons for Other Countries, IMF Policy Discussion Paper, Wanda Tseng, Harm Zebregs, Şubat 2002

Çin'in dış kaynaklı yabancı yatırım konusundaki başarısının sebeplerinden biri de, yatırımların %50 sini oluşturan ve Çin'le ortak paydaları yüksek olan komşu ülkeler olarak gösteriliyor. Hong Kong, Singapur ve Tayvan Çin'e giren yabancı sermayenin %50'sinin kaynağını oluşturuyor. Bu ülkelerde yaşayan Çin kökenli iş adamları yatırımlarını aynı dili, kültürü paylaştıkları Çin'de yapmayı tercih ediyorlar. Çin diasporasının Çin'in ekonomik

gelişimi üzerindeki önemli etkileri, bazı ekonomistlere göre bu performansı Çin'e has ve diğer gelişmekte olan ülkelerce taklit edilemez hale getiriyor.

ABD Ticaret Bakanlığı'nın (The U.S. Commerce Department) 2002 yılı Çin raporuna göre Çin'deki toplam Amerikan yatırımları 25 milyar dolar civarında. Raporda Çin'in yabancı yatırımcılar için büyük bir potansiyele sahip olduğuna değinilirken ilgili yatırımcılar aynı zamanda Çin'de iş yapmanın zorlukları konusunda da uyarılıyor. Bu zorluklar dört temel başlıkta toplanmış. Bakanlığın değerlendirmelerine göre Çin iş dünyası henüz dengeli ve öngörülebilir bir yapıya sahip değil. Bu dengenin oluşması için saydam ve tutarlı bir yasal yapı gerekli ki bu henüz mevcut değil. Çin hükümeti halen korumacı bir anlayışa sahip. Pazar ekonomisinin yerleşmesi yönünde önemli adımlar atılmış olsa bile bürokrasinin önemli bir kısmı yerli firmaları ve kamu teşebbüslerini kayıran politikalar izliyor. Halen planlı ekonominin izleri görülüyor. Pek çok sektörde rekabet fikri tam yerleşmiş değil. Arz talep dengesi dışında kararlar alınıp gereksiz üretim veya yatırıma gidilebiliyor. Son olarak dile getirilen sorun ise Çin pazarının gerekli hazırlık ve araştırmayı yapmadan bu pazara girmiş pek çok yabancı yatırımcı ile dolu olması.

Çin DTÖ üyeliği ile kimi sektörleri yabancı yatırımcılara ve ihracatçılara açıyor. Bu sektörlerin bazıları pazar büyüklüğü ve mamul değeri açısından önemli potansiyellere sahip. Bu sektörlerin başında telekomünikasyon, petrol ve gaz, tıbbi malzeme ve cihazlar, ilaç, ses ve görüntü cihazları, inşaat ve dekorasyon malzemeleri, sigortacılık, eğitim ve tarım ilaçları geliyor. Bu sektörlerin pek çoğunda tamamen yabancı sermayeli girişimlere izin verilmese de DTÖ üyelik şartları gereği yabancı ortaklıklara izin veriliyor.

IV. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ve SONRASI

Çin 11 Aralık 2001'de DTÖ'ne üye oldu. Bu üyelik hem Çin'de hem de dış dünyada geniş yankılar uyandırdı ve sonuçları konusunda pek çok görüş öne sürüldü. Genel beklenti, DTÖ üyesi Çin'in dünya ticaretindeki payını daha da arttıracacağı yönünde. Özellikle tekstil ve giyim sektöründe Çin'in payını %50'lere çıkaracağından bahsediliyor. Bu da rakip ülkeler için rekabet kızışacak demek oluyor. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde işgücü ağırlıklı imalat sanayiinin Çin ile rekabet edememesi durumunda pek çok kişinin işsiz kalmasından korkuluyor. İlginçtir ki Çin'in DTÖ üyeliği sonucu işini kaybetmekten korkanlar sadece diğer ülke işçileri değil. Çin'in dış dünyaya kapılarını sonuna kadar açması ve üyelik gereği korumacılıktan vazgeçmesi sonucu Çin'de de bazı sektörlerin yabancı rekabet ile baş edememesi ve bu sektörlerde çalışan kişilerin işlerini kaybetmesi olası bir durum. Tüm bu senaryoların ne kadar gerçekçi olduğunu anlamak için Çin'in üyelik şartlarını ve ticaret yapısını incelemek gerekiyor.

Çin, DTÖ üyelik anlaşması gereği, 1 Ocak 2005'de yürürlüğe girecek olan ve üyeler arası tekstil ve giyim kotalarını kaldıran anlaşmadan tamamen faydalanamıyor. DTÖ diğer üyelere 2008 sonuna kadar Çin'e karşı geçiş dönemi koruma tedbirleri uygulamaları iznini veriyor. Yanı sıra DTÖ'nün geçerli saydığı ikili anlaşmalar da Çin'in tekstil ve giyim ihracatına farklı sınırlamalar getiriyor. Geçiş dönemi korumacılığı sadece tekstil ve giyim sektörü ile sınırlı değil; DTÖ üyeleri 2013 yılına kadar Çin ihraç ürünlerinin kendi iç pazar dengelerini tahrip ettiğini ispatladıkları takdirde korumacı önlemlere başvurabilecekler. Benzer şekilde 2016 yılına kadar üye ülkeler Çin'den ithal ettikleri ürünler için anti-dumping denetimler uygulayabilecek ve üçüncü bir ülkenin aynı mala uyguladığı fiyatı seviye olarak kullanabilecekler.

Buna karşılık Çin gümrük tarifelerinde önemli indirimlere gidiyor. Tarım ürünlerinde %31,5 civarında olan gümrük tarifelerini %17,4'e, endüstriyel mamullerde %24,6'dan %9,4'e, bilgi

teknolojisi ve telekomünikasyon ürünlerinde sıfıra indiriyor. Yanı sıra DTÖ üyeliği ile ihracat sübvansiyonları tarihe karışıyor. En önemli değişim ise hizmet sektöründe öngörülüyor; Çin şimdiye kadar rekabete kapalı tuttuğu telekomünikasyon, finansal hizmetler, dağıtım gibi sektörlerini yabancı sermayeye açıyor. Dolayısı ile DTÖ üyeliği sanılanın aksine kısa vadede Çin için sihirli bir değnek olmaktan uzak, fakat uzun vadede düşünüldüğünde gerekli kıldığı reformlar sayesinde Çin ekonomisi için itici bir güç olacağı kesin. Çin hükümeti hızlı ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği için ticari çıkarlarını koruması ve reformların önündeki engelleri ve iç baskıları aşması gerektiğinin farkında. DTÖ üyeliği ve getirdiği bağlayıcı hükümler bu yolda Çin'e ivme kazandıracak bir gelişme. Üyeliğin ilk meyvelerinden birisi A.B.D.'nin Çin'e "kayırlan devlet" (most-favored-nation) statüsü vermesiyle alındı. Bu statü Çin-A.B.D. ticari ilişkilerindeki belirsizliğin azaltılması yolunda önemli bir adım oldu. Bir diğer önemli kazanım ise bundan sonra Çin'in ticari anlaşmazlıklarının çözümü ve ticari çıkarlarının korunması için DTÖ mekanizmalarından faydalanabilecek olması. Benzer şekilde, DTÖ üyeliği sayesinde Çin bundan sonra yapılacak uluslararası ticaret anlaşmalarına taraf olarak katılacak. Üyeliğin Çin ekonomisine sağlayacağı maddi kazanımlar hakkında pek çok çalışma var. Bu çalışmaların sonuçlarına göre üyeliğin Çin GSMH'sına getirisi %1,5 ile %10 arasında değişiyor, bir diğer deyişle yılda 4 ila 30 milyar dolar arası bir kazanım tahmin ediliyor.

DTÖ üyesi bir Çin aynı zamanda ticaret yaptığı ülkeler için de ekonomik kazançlar sağlayacaktır. Çin imalat sektörünün ithal hammaddenin ucuz iş gücü ile işlenmesine dayanması, ihracattaki artışların hammadde ithalatına yansımaya sebep olacaktır. Korumacılığın kalkması ile yabancı mallar Çin pazarına daha kolay erişebilecek ve daha büyük pazar payları elde edebileceklerdir. Bu da özellikle teknoloji ağırlıklı üretim yapan ülkelerin ihracatında önemli artışlara yol açacaktır.

Bundan sonrası için yapılan ekonomik tahminler, Çin'in kısa vadede ekonomik performansını koruyacağı yönünde yoğunlaşıyor. Daha uzun vadede ise Çin'in önünde çözülmesi gereken sorunlar var. Bunların en önemlileri olarak gelir dağılımında giderek artan eşitsizlik, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması gerekliliği, bu bankaların birikmiş batık borçları, tarım sektöründe ve kamu sektöründe işsiz kalması beklenen milyonlarca insanın iş sahibi yapılması sayılabilir. Bu sorunların nasıl ve ne zaman çözüldüğü uzun vadede Çin'in ekonomik performansı üzerinde belirleyici rol oynayacaktır.

ÇİN HALK CUMHURİYETİ - TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

2002 yılı dış ticaret rakamlarına göre, Çin Türkiye'nin Asya Pasifik ülkeleri arasındaki en büyük ticaret ortağıdır. Fakat bu ortaklık 1990'ların ikinci yarısından beri Çin lehine işlemektedir. Şöyle ki, Türkiye 2002 yılında Çin'e 238,7 milyon dolarlık mal satarken Çin'den ithalatı 1,36 milyar dolar olarak gerçekleştirmiştir. İstatistiklere bakıldığında görülmektedir ki, Türkiye'nin Çin'e ihracatı demir çelik, maden cevheri gibi birkaç kalemlle sınırlı kalmakta, buna karşın Çin'in Türkiye'ye ihracatı pek çok kalemi içermekte ve sürekli bir artış göstermektedir.

Tablo 4.1

Türk - Çin Dış Ticareti (milyon USD)					
Yıllar	Türkiye'nin Çin'e İhracatı(X)	Türkiye'nin Çin'den İthalatı (M)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı, X/M	Hacim (X+M)	Denge (X-M)
1990	37,2	246,3	0,15	283,5	-209,1
1991	20,4	171,8	0,11	192,2	-151,4
1992	144,2	172,4	0,83	316,6	-28,2
1993	511,9	255,2	2,00	767,1	-256,7
1994	354,8	257,8	1,37	612,6	+97,0
1995	67,0	539,0	0,12	605,9	-472,1
1996	65,1	551,3	0,11	616,4	-486,2
1997	44,4	787,5	0,05	831,9	-743,1
1998	38,0	846,1	0,04	884,1	-808,1
1999	36,6	894,8	0,04	931,4	-858,2
2000	96,0	1334,7	0,07	1440,7	-1248,7
2001	199,3	922,0	0,21	1121,3	-722,7
2002	238,7	1364,3	0,17	1603,0	1125,6

Kaynak: DEİK

Türk firmalarının Çin'e ihracatı önündeki önemli engellerin Çin'in DTÖ'ne üye olması ile kalkması veya en azından azalması beklenmektedir. Bugüne kadar bu engellerin en önemlilerini gümrük tarifeleri, muhabir bankacılık hizmetlerinin eksikliği, standartlar ve telif haklarında yaşanan sıkıntılar ve taşımacılık sorunları oluşturmuştur. Çin'in Türk işadamlarınca uzak ve yüksek riskli bir pazar olarak algılanması da bu ülkeyle ticareti kısıtlamaktadır.

Tablo 4.2

2002 yılı itibariyle başlıca dış ticaret maddeleri (milyon USD)					
İhracat			İthalat		
Ürün	Tutar	%	Ürün	Tutar	%
Demir çelik	63,3	26,5	Elektrikli makineler	299,8	22,0
Otomotiv ve yan sanayi	36,6	15,3	Kazanlar, makineler	216,7	15,9
Tuz, kükürt, çimento, vs.	32,6	13,7	Mineral yakıtlar	62,1	4,5
Metal cevherleri	21,1	8,9	Pamuk	60,1	4,4
Gemiler	13,2	5,5	Organik kimyasallar	52,7	3,9
Kağıt-karton	7,3	3,0	Optik aletler	51,3	3,8
Plastikler	6,7	2,8	Oyuncaklar	43,4	3,2
Sentetik suni devamsız lifler	6,7	2,8	Sentetik suni filamentler	35,5	2,6
Kazanlar, makineler	6,2	2,6	Çeşitli mamul eşya	34,4	2,5
Organik kimyasallar	6,0	2,5	Plastikler	32,7	2,4
Diğer	39,0	16,3	Diğer	475,6	34,9
Toplam	238,7	100,0	Toplam	1364,3	100,0

Kaynak:DEİK

2002 yılı itibarı ile Çin'deki kayıtlı altı tane Türk firmasının 15 milyon dolar civarında yatırımı bulunmaktadır. En büyükleri ENKA Holding'e ait bir enerji sektörü yan sanayii

yatırımıdır. Yanı sıra özellikle elektronik, gıda ve tekstil sektöründe pek çok Türk firması üretimlerinin bir bölümünü Çin'de gerçekleştirmektedir. Buna karşılık Türkiye'de faaliyet gösteren 107 Çin kökenli firma ve bunların 4,7 trilyon TL'lık bir yatırımını bulunmaktadır. Bu sermayenin de büyük bir kısmı sadece Çin'den ithalat yapma amacıyla kurulmuş firmalara aittir.

2001 yılında Türkiye Çin tarafından resmi turist güzergahı olarak tanınmıştır. Dünya Turizm Örgütü raporlarına göre Çin önümüzdeki yıllarda dünyanın en fazla turist gönderen ülkesi olacaktır. Bu da Türkiye'nin Çin ile ticaret açığını kapaması için bir fırsat oluşturabilir.

REFERANSLAR

- 1- Adhikari, Ramash ve Yongzheng Yang, September 2002, “What Will WTO Membership Mean for China and Its Trading Partners?”, *Finance and Development*, IMF, Volume 39, Number 3.
- 2- “Country Commercial Guide, 2002 – China” The U.S Commerce Department, Commercial Service.
- 3- “Country Brief: People’s Republic of China”, *Worldbank*, 2002.
- 4- “Country Economic Review: People’s Republic of China”, *Asian Development Bank*, 2002.
- 5- DEİK, 2003, “Türkiye-Çin Ticari ve Ekonomik İlişkileri”, Nisan 2003 www.deik.org.tr.
- 6- “Global Competitiveness Report 2002-2003”, World Economic Forum, www.weforum.org.
- 7- “Is the Wakening Giant a Monster?- China’s Economy”, *The Economist*, Special Report, 15 Şubat 2003.
- 8- Lardy, Nicholas, 2001, “Issues in China’s WTO Accession” The U.S.- China Security Review Commission Testimony, *The Brookings Institution*, Foreign Policy Studies.
- 9- Li, Yuefen, 2002, “China’s Accession to WTO: Exaggerated Fears?”, *UNCTAD Discussion Paper*.
- 10- Lin, Yi-Min, 2002, “Economic Institutional Change in Post-Mao China. Reflections on the Triggering, Orienting, and Sustaining Mechanisms” *The Chinese Economy*, vol.35, no.3, May-June 2002, pp. 26-51.
- 11- Shafaeddin, Mehdi, 2002, “The Impact of China’s Accession to WTO on the Exports of Developing Countries”, *UNCTAD Discussion Paper*.

- 12- Ögütçü, Mehmet, 1995, “2000’li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin”, *TÜSİAD*, TÜSİAD T/95, 7-182.
- 13- So, Alvin Y., 2002, “Guest Editor’s Introduction”, *The Chinese Economy*, vol.35, no.3, May-June 2002, pp.3-25.
- 14- “The World Fact Book, 2002, China”, United States Central Intelligence Agency.
- 15- Trade Statistics, *World Trade Organization*.
- 16- Wei-wei, Zhang, 1999, “Transforming China”, *Palgrave Publishers*, New York, NY USA.
- 17- “World Competitiveness Yearbook 2003”, IMD, Switzerland, www.imd.ch.
- 18- World Development Indicators, *Worldbank*.
- 19- Zebregs, Harm ve Wanda Tseng, 2002, “Foreign Direct Investment in China: Some Lessons For Other Countries”, *IMF Policy Discussion Paper*.
- 20- Comtrade Database, *United Nations*, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division,